экспрэсіўнай афарбоўкі, сферы іх ужывання. Акрамя таго, фразеалагізмы не ілюструюцца канкрэтнымі прыкладамі іх выкарыстання ў мастацкіх творах, сродках масавай інфармацыі і да т. п.

Прадуманая сістэма графічных сродкаў у слоўніку дапаможа яго карыстальнікам хутка і без вялікіх намаганняў знаходзіць неабходную інфармацыю. Загалоўнае слова пішацца вялікімі літарамі тлустым шрыфтам, фразеалагічныя адзінкі – малымі літарамі тлустым шрыфтам, сінонімы – паўтлустым шрыфтам. У беларускіх словах пастаўлены націск. Сінанімічныя ўзаемазамяняльныя кампаненты фразеалагізмаў прыводзяцца праз касую рысу, факультатыўныя кампаненты падаюцца ў квадратных дужках. Шэрым колерам вылучаюцца скарачэнні, сімвалы, дадатковыя тлумачэнні і пытальныя займеннікі, якія абазначаюць граматычна зменныя кампаненты фразеалагізмаў.

Слоўнікавы матэрыял уключае ў тым ліку стылістычна зніжаныя фразеалагічныя адзінкі, якія раней у беларускіх друкаваных выданнях ігнараваліся: *[je to] na hovno – справа – хрэнь, držet se jako hovno košile – прычапіцца як бярозавы ліст да сракі* (с. 85). Па меркаванні даследчыцы, гіперкарэктныя адносіны да зніжаных і ненарматыўных адзінак застаюцца праблемным пытаннем для беларускай фразеаграфіі і лексікаграфіі, таму «дадзены слоўнік дае імпульс да рэфармавання традыцый савецкай моўнай карэктнасці» (с. 9). Прыкметна, што ў сувязі з гэтым слоўнік належыць да выданняў з узроставым абмежаваннем 18+.

Нягледзячы на тое, што слоўнік адрасаваны чэшскай і беларускай аўдыторыі, без валодання чэшскай мовай, хаця б на пачатковым узроўні, карыстацца ім будзе складана. Укладанне чэшска-беларускага фразеалагічнага слоўніка ажыццяўлялася на базе чэшскага матэрыялу, які суадносіцца з адпаведным беларускім. Падобная логіка цалкам зразумелая, калі ўлічыць кірунак перакладу, абазначаны ў назве. Тым не менш для зручнасці і большага разумення не перашкодзіла б побач з загалоўным словам даць яго асноўны пераклад на беларускую мову. Вядома, некаторыя чэшскія словы выклікаюць упэўненую асацыяцыю з беларускімі (чэш. *cukr, jazyk, myš*, бел. *цукар, язык, мыш*), аднак немалая колькасць слоў будзе незразумелай для носьбітаў беларускай мовы (чэш. *břicho, krocan, modrý*, бел. *жывот, індык, сіні*), ужо не кажучы пра міжмоўныя амонімы (чэш. *jahoda, chytrý, život* – бел. *клубніцы, разумны (кемлівы), жыццё*). Было б цалкам пажадана змясціць у канцы слоўніка індэксы – спісы загалоўных слоў на чэшскай і беларускай мове з адсылкай да старонак, на якіх яны знаходзяцца.

Уступная частка, якая складаецца з прадмовы, апісання структуры слоўніка, ужытых скарачэнняў і сімвалаў, падаецца на дзвюх мовах, прыводзяцца, што трэба асобна ўхваліць, чэшскі і беларускі алфавіты. Гэта спрашчае знаёмства са слоўнікам, асабліва беларускамоўным чытачам, і дазваляе паўней зразумець яго задачы, структуру і прынцыпы адбору і ўпарадкавання фразеалагічных адзінак.

«Česko-běloruský frazeologický slovník» І. У. Каліты з'яўляецца першым выданнем і, па словах аўтаркі, «<…> не прэтэндуе на адлюстраванне вычарпальнага мноства фразеалагізмаў <…>» (с. 7). Застаецца спадзявацца, што даследчыца будзе і надалей займацца параўнальнай фразеалогіяй чэшскай і беларускай моў і папоўніць першае выданне новым цікавым матэрыялам.

Г. В. Алексяевіч (Мінск)

ЗАЙКА А. МІКРАТАПАНІМІКА ІВАЦЭВІЧЧЫНЫ. – МІНСК: ТЭХНАЛОГІЯ, 2018. – 227 с.

Слоўнікі мікратапонімаў у выглядзе асобных выданняў выходзяць з друку ў Беларусі даволі рэдка, таму кожная такая кніга становіцца аб'ектам пільнай увагі спецыялістаў. Да нядаўняга часу апошнім з выдадзеных збораў з'яўляўся «Анамастычны слоўнік Гродзеншчыны. У 2 ч. Ч. 1. Мікратапонімы» (2005), падрыхтаваны супрацоўнікамі навукова-даследчай лабараторыі «Вывучэнне народнай мовы Гродзеншчыны» пры ГрДУ імя Янкі Купалы. У 2018 г. у выдавецтве «Тэхналогія» пабачыла свет кніга «Мікратапаніміка Івацэвіччыны», укладзеная краязнаўцам Алесем Зайкам (1948–2018). Выданне стала чарговай працай аўтара з запланаванай серыі работ, прысвечаных апісанню лексічнага (у тым ліку тапанімічнага), фразеалагічнага і парэміялагічнага ўзроўняў мовы жыхароў Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Акрамя таго, гэта першы ў Беларусі буйны збор мікратапонімаў у выглядзе асобнай кнігі, падрыхтаваны не прафесійным даследчыкам або калектывам спецыялістаў, а настаўнікам-філолагам. Разам з тым той факт, што Алесь Зайка збіраў матэрыял у родных для сябе мясцінах і таму падаў яго ў працы, як можна меркаваць, з высокай ступенню дакладнасці, мусіць пераважыць магчымыя ў выпадку з падобным (у некаторай ступені аматарскім) выданнем укладальніцкія хібы.

Кніга «Мікратапаніміка Івацэвіччыны» змяшчае назвы дробных геаграфічных аб'ектаў, запісаныя аўтарам у 1995–2016 гг. ва ўсіх 112 населеных пунктах Івацэвіцкага раёна. У слоўнік уключаны таксама мікратапонімы з чатырох вёсак, якія ўжо не існуюць, і з 24 населеных пунктаў суседніх Пружанскага і Слонімскага раёнаў. Іншымі словамі, калі пад Івацэвіччынай разумець тэрыторыю Івацэвіцкага раёна, то змест кнігі шырэйшы за заяўлены ў яе назве, што ў выпадку з такім унікальным матэрыялам, як мікратапонімы, можна толькі вітаць. Дапоўнены збор найменнямі, выбранымі з такіх крыніц, як «Пісцовая кніга Пінскага і Клецкага княстваў» (1552–1555), «Рэвізія пушчаў і пераходаў звярыных у былым Вялікім Княстве Літоўскім» (1559), «Пісцовая кніга былога Пінскага старостваў» (1561–1566) і інш. Тым не менш у прадмове да выдання няма інфармацыі пра колькасць прыведзеных назваў дробных геаграфічных аб'ектаў. Па нашых

падліках слоўнік змяшчае 3739 рэестравых адзінак, што робіць працу Алеся Зайкі ці не найбуйнейшым зборам мікратапаніміі аднаго невялікага рэгіёна Беларусі сярод усіх апублікаваных на сённяшні дзень падборак.

Найменні пададзены ў мясцовым вымаўленні з пазначэннем націску. Кожнае загалоўнае слова або словазлучэнне суправаджаецца граматычнай паметай (за выключэннем прыназоўнікава-іменных канструкцый), указаннем аб'екта і населенага пункта, дзе быў зафіксаваны мікратапонім. Часам прыводзяцца каментарыі інфармантаў, датычныя або паходжання назвы, або асаблівасцей дэнатата. Прычым мясцовае вымаўленне апытаных захавана аўтарам і ў гэтых выпадках:

ВЕ́ЛІКІ ЖДЖАР м. балота. *Жджар, по-нашому гэто балэтцо серод лесу. Воно глыбокое, з высокой купой, расьце густы разак* (інф.). Выганашчы Выган. (с. 30)

ПОДБАЛО́ЦЦЕ н. балота. *Гэто панскэе було болото, але пан кожны гэд распродаваў людзям гэты сенокос за пэўну плату* (інф.). Вулька-Аброўская Коз. (с. 158)

З навуковага пункту погляду каментарыям інфармантаў бракуе пазначэння націскных складоў, аднак у цэлым абраны варыянт слоўнікавага артыкула ў выпадку з мікратапонімамі варта прызнаць аптымальным. Пададзены ў такім выглядзе матэрыял зацікавіць не толькі даследчыкаў непасрэдна назваў дробных геаграфічных аб'ектаў, але і дыялектолагаў, якія атрымаюць прыклады звязнага мясцовага маўлення. Як самі найменні, так і звесткі пра іх паходжанне, пра адпаведныя аб'екты будуць запатрабаваны таксама сярод этнографаў, гісторыкаў, географаў і інш., бо паслужаць дадатковай крыніцай экстралінгвістычнай інфармацыі.

У дадатку да кнігі прыведзены чатыры табліцы, дзве з якіх (№ 1, 3) утрымліваюць параўнанне гістарычнага (зафіксаванага ў пісьмовых помніках XVI ст.) і сучаснага мікратапанімічнага матэрыялу на прыкладзе вёсак Бабровічы і Вяда Івацэвіцкага раёна. Для шэрагу назваў, узятых з архіўных крыніц, пададзены сучасныя адпаведнікі, аднак большасць даўнейшых мікратапонімаў, як вынікае з табліц, мясцовым жыхарам сёння не вядома. Разам з тым дзве другія табліцы (№ 2, 4) паказваюць, што мікратапанімікон адзначаных вёсак з цягам часу папоўніўся новымі найменнямі. Ажыццёўленая Алесем Зайкам спроба супастаўлення намінацыйных адзінак розных гістарычных перыядаў указвае на перспектыўнасць падобнага кірунку даследаванняў, які ў беларускай анамастыцы яшчэ не атрымаў свайго развіцця. Адна з прычын гэтага – нешматлікасць рэестраў мікратапонімаў, выбраных з пісьмовых помнікаў мінулых стагоддзяў (гл., напрыклад, дадаткі да кандыдацкіх дысертацый І. Л. Капылова, В. У. Міцкевіч), што пакуль не дазваляе паўнавартасна вывучаць назвы дробных геаграфічных аб'ектаў у дыяхранічным аспекце.

Яшчэ адным дадаткам да кнігі «Мікратапаніміка Івацэвіччыны» з'яўляецца аб'ёмны спіс інфармантаў, які ўключае 256 прозвішчаў. Сярод апытаных – пераважна старажылы, людзі 1906, 1907, 1909, 1910, 1911 і пазнейшых гадоў нараджэння. Інфарманты згрупаваны па населеных пунктах і падаюцца ў алфавітным парадку, што сведчыць пра жаданне аўтара паслядоўна, па-навуковаму адзначыць усіх, хто дапамог у зборы матэрыялу.

Пераходзячы да заўваг адносна працы, у першую чаргу варта спыніцца на яе назве. Паколькі тэрмінам «мікратапаніміка» прынята абазначаць раздзел тапанімікі, які вывучае мікратапонімы, кнігу правільней было б назваць «Мікратапанімія Івацэвіччыны» або «Мікратапанімікон Івацэвіччыны», бо яна ўяўляе сабой менавіта збор назваў дробных геаграфічных аб'ектаў, а не апісанне рэгіянальных тэарэтычных напрацовак. Акрамя таго, звяртаюць на сябе ўвагу асаблівасці падачы мікратапонімаў з гістарычных крыніц, у прыватнасці іх сучаснае афармленне з пазначэннем націскных складоў. Супастаўленне шэрагу назваў са слоўніка з найменнямі, прыведзенымі ў пісьмовых помніках, выявіла часам не зусім карэктную аўтарскую апрацоўку архіўнага матэрыялу:

ВО́САВА (с. 34) ← У Восового (с. 23 у крыніцы)

МІ́ХАЛАВА ГАРА́ (с. 128) ← «na Mychalowey Horze» (с. 135), «u Michałowey Hory» (с. 114), «у Михайловой Горы» (с. 115)

ЧА́НАЎКА (с. 200) ← «od błotha Czanowok» (с. 136), «до болота Чановокъ» (с. 137), «na Czanowkach» (с. 136) і інш.

Падобны падыход наўрад ці можна прызнаць навуковым, таму змешчаныя ў кнізе мікратапонімы з пісьмовых помнікаў неабходна ўсё ж правяраць па першакрыніцах. Спрэчным падаецца і само ўключэнне гэтых найменняў (пры ўсёй іх каштоўнасці) у збор сучасных назваў дробных геаграфічных аб'ектаў Івацэвіцкага і двух суседніх раёнаў: у краязнаўчым плане гэта, напэўна, апраўдана, аднак мовазнаўцы будуць вымушаны сартаваць рэестравыя адзінкі. У выданні часам парушаны алфавітны парадак падачы мікратапонімаў (с. 61, 93, 105 і інш.), што таксама будзе ўскладняць працу з матэрыялам.

Аднак у цэлым, як ужо адзначалася вышэй, кніга Алеся Зайкі «Мікратапаніміка Івацэвіччыны» з'яўляецца годным працягам задуманай аўтарам серыі. Гэта тычыцца і колькасці змешчаных у працы назваў дробных геаграфічных аб'ектаў, і шырокага пададзеных каментарыяў інфармантаў, і звароту да архіўных крыніц, і спробы супастаўлення мікратапаніміконаў розных гістарычных перыядаў. Усё гэта робіць выданне ўнікальным для беларускай анамастыкі, а ў асобных момантах нават узорным. Што да выказаных заўваг, то яны прыведзены не дзеля прыніжэння вартасці работы, а з мэтай сарыентаваць даследчыкаў перад пачаткам працы з кнігай.

В. А. Шклярык (Мінск)